

Citation style

Vydra, Zbyněk: review of: Svetlana Korzun, Heinrich von Huysen (1666–1739). Prinzenerzieher, Diplomat und Publizist in den Diensten Zar Peters I., des Großen, Wiesbaden: Harrassowitz, 2013, in: Český časopis historický, 2018, 2, p. 598-600, DOI: 10.15463/rec.1737014483

First published: Český časopis historický, 2018, 2

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

boženského myšlení. Novověké pohřební kázání je zde nahlíženo jako teologicko-polemický pramen, který využívá smrt jako prostředek, pomocí kterého dochází k artikulaci věroučných dogmat. Prchal Pavličková poukazuje na konkrétní argumentační postupy katolických i nekatolických kazatelů, kteří v kázáních předkládají dogmata svého vyznání a staví je do kontrastu s „pomýlenou“ věroukou ostatních konfesí. Univerzální a bezvýhradný nárok vlastní pravdivosti je důležitým imperativem předmoderní společnosti a jejích hodnot. Zkoumaný pramenný materiál vydává v autorčině perspektivě přesvědčivé svědectví o dobových hranicích myslitelného a vybízí čtenáře k dalším úvahám. Uveďme zde jeden příklad za všechny. V knize je tematizována protestantská kritika účinnosti dobrých skutků na spásu duše. Najdeme zde příklady, kdy reformační kazatelé poukazují v duchu solafideismu na „papeženeckou“ nedůvěru v samospasitelnou Kristovu obět na kříži. Evangelický výklad stavěl vše na dogmatu striktně dějinného chápání Kristova ukřížování a zmrtyvýchvstání, jakožto historických aktů, jež se jednou odehrály, a jimiž došlo k jednorázovému vylití Boží milosti. Této milosti lze dosáhnout pouze skrze víru, nikoliv však skrze skutky. V mantinelech raně novověké kauzální racionality tak již nebyl prostor pro debatu, zda dobrý skutek může či nemůže být sám o sobě projevem aktu vzkříšení, které by bylo v tomto ohledu chápáno jaksi mimo časovou osu. Takovéto korelativní vnímání skutku a milosti bylo možno připustit v rámci vrcholně scholastické (či postmoderní) racionality, pro období 16. a 17. století bylo ovšem anachronické. Kniha neziřdka podněcuje úvahy tohoto druhu, ač autorka sama podobné hypotézy nijak nerozvíjí.

V poslední kapitole badatelka opouští pole pohřebních kázání a zabývá se příbuzným žánrem, totiž knihami dobrého umírání. Sledování českých překladů i původní české tvorby těchto knih ovšem působí v kontextu syntézy trochu nepatřičně. Spíše záměrem vydavatele nežli přáním autorky bylo zřejmě zařazení poznámkového aparátu za text, což činí knihu komerčně atraktivnější, znepríjemňuje to však aktivní práci s textem. Navzdory těmto podružným výhradám nelze pochybovat o přínosnosti práce, která podněcuje k diskusi, nabízí nové pohledy a posouvá úroveň tuzemského studia kazatelství.

Vojtěch Večeře

Svetlana KORZUN

*Heinrich von Huysen (1666–1739).
Prinzenerzieher, Diplomat und Publizist
in den Diensten Zar Peters I., des Großen*
(= Jabloniana. Quellen und Forschungen
zur europäischen Kulturgeschichte der
Frühen Neuzeit, Volume 3)
Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2013,
268 s., ISBN 978-3-447-07003-4.

Kniha založená na extenzivním výzkumu archivních pramenů a především dobových tisků je přepracovanou verzí dizertační práce obhájené roku 2011 na Filozoficko-historické fakultě univerzity ve Stuttgartu. Svetlana Korzunová, autorka původem z Ruska, postavila těžiště své práce na biografickém portrétu Heinricha Huysena, německého publicisty a diplomata, působícího v Rusku na dvoře Petra I. Velikého a jeho následovníků. Huysen, který se narodil v Essenu roku 1666, jistě nepatří mezi často zmiňované osoby a kniha Korzunové je první moderní komplexní monografií,

kteřá mapuje nejen jeho život, ale zasazuje jej do širšího kontextu ruských a evropských dějin přelomu 17. a 18. století. Je na místě podotknout, že v české historiografii je Huyssen prakticky neznámým pojmem. Nezmiňují jej ani Milan Švankmajer v biografii Petra I. Velikého, dokonce se jeho jméno neobjevuje ani ve dvoudílné syntéze Františka Stellnera o vztazích Ruska a střední Evropy v 18. století; Vít Vlnas jej jmenuje v biografii Evžena Savojského v souvislosti s Huyssenovým diplomatickým působením ve Vídni.

Po tematicko-metodologickém úvodu (1. kapitola) a krátkém shrnutí Huyssenova rodného zázemí a života před vstupem do ruských služeb (2. kapitola), autorka v jedenácti kapitolách popisuje Huyssenův život v petrovském Rusku. Sleduje jeho začátky jako vychovatele a učitele následníka trůnu careviče Alexeje Petroviče (3. kapitola) a jeho publicisticko-propagandistickou práci (kapitoly 4 a 5). Především se jedná o polemiku s Martinem Neugebauerem, původním vychovatelem careviče, který byl však z Ruska roku 1702 vypovězen a v roce 1706 vstoupil do švédských služeb. Neugebauer následně v třech politických pamfletech velice kriticky informoval o poměrech v Rusku, přičemž používal často krajně expresivních výrazů na adresu Rusů („barbaři“, „kanálie“, „bestie“, „exkrementy křesťanství“). Huyssen ve svých replikách hájil Rusko, a především cara Petra I., kterého zpodobňoval jako „dobro“, kdežto bývalému vychovateli Neugebauerovi připadla role „zla“.

Tisková propaganda patřila neoddělitelně k Huyssenově práci v Rusku. Huyssen publikoval své pozitivní zprávy a dojmy z Ruska v různých evropských časopisech, mezi nimi byla i známá *Die Europäische*

Fama. Díky aktivní politice Petra I. byly zprávy o Rusku mezi evropskými čtenáři žádané, takže Huyssen si na nedostatek práce nemohl ztěžovat. Vrchol informační kampaně nastal zjevně v letech 1710–1711, kdy se realizoval sňatek careviče Alexeje s princeznou Charlottou Kristýnou Brunšvicko-Wolfenbüttelskou, švagrovou císaře Karla VI. Je třeba dodat, že Rusko bylo „nováčkem“ evropské velmocenské politiky a představy o něm byly často velmi povrchní a také velmi negativní (zde autorka cituje známé cestopisné pojednání Adama Olearia *Beschreibung der Muscovitischen vnd Persischen Reyse*). O to více se Huyssen snažil ve svých spisech podat pozitivní obraz ruské říše, respektive působil na jiné autory, aby referovali o Rusku pochvalně. Korzunová poukazuje na řadu spisů, věnovaných Rusku, které nějakým způsobem Huyssen ovlivnil v jejich pozitivním hodnocení vlády a osoby Petra I.

Huyssen nebyl zdaleka jen „politickým žurnalistou“. Patřil k první generaci německých osvícenců a udržoval četné vazby s německými učiteli; autorka upozorňuje mimo jiné na jeho kontakty s Gottfriedem Wilhelmem Leibnitzem (7. kapitola). Je zřejmé, že Huyssen se velmi snažil o duchovní otevírání Ruska na západ, podporoval distribuci učené literatury v Rusku, zařizoval překlady do ruštiny, vydávání knih v Rusku a obratem jejich recenzování v německém prostředí (zejména 8. kapitola). Často se jednalo o literaturu s vojenskou tematikou.

Car Petr I. Veliký zaměstnal Huyssena v první řadě jako vychovatele svého syna Alexeje. Huyssen čelil při vytváření a prosazování učebních osnov pro careviče řadě úskalí, od neochoty Alexeje po odpor pravoslavné církve. Navíc car průběžně pově-

řoval Huysse na dalšími jinými úkoly, takže výchova careviče nemohla být systematická. K oněm „vedlejšími úkolům“ svěřeným Huysseovi, patřily i různé diplomatické mise. Tou nejvýznamnější bylo zastupování Ruska ve Vídni v letech 1705–1708 (9. kapitola). Právě díky působení ve Vídni se Huysseovo jméno občas objevuje v literatuře. Vídeň hrála v ruských politických plánech důležitou roli a úkolem vyslance bylo především podávat do Ruska pravidelné a podrobné informace. Případně měl, na přímé rozkazy cara, vyvíjet různé diplomatické iniciativy – k takovým patřilo i sondování možnosti kandidatury prince Evžena Savojského na polský trůn. Získat Evžena pro polskou korunu se Huysse snažil v roce 1707, ovšem neúspěšně. K jeho dalším činnostem ve Vídni, jimž se Korzunová podrobně věnuje, bylo i získávání odborníků do ruských služeb.

Z autorčina výkladu je jasné zřejmé, jak všestranné bylo Huysseovo působení ve službách Petra I. Podílel se na vypracování řady reformních návrhů a projektů v oblasti vojenství a státní finanční správy, zabýval se možností realizace církevní unie mezi římsko-katolickou a ruskou pravoslavnou církví. Psal historiografické spisy, pro pohřeb Petra I. sestavil oslavou smuteční řeč. V Rusku zůstal i po smrti svého patrona; jelikož patřil ke klientele knížete Alexej Meššikova (napsal o knížeti v roce 1726 oslavny životopis), doufal, že si udrží místo u dvora. Pád Meššikova v roce 1727 jej však uvrhl do značné nejistoty. Ve státní službě se nicméně s hodností státního rady udržel až do roku 1732. Z Ruska definitivně odjel roku 1739, závěr života hodlal strávit ve své německé vlasti. Cestou však těžce onemocněl, a ještě na lodi zemřel. Pohřben byl v Helsingöru.

Svetlana Korzunová napsala informačně velice bohatý životopis důležité postavy na dvoře Petra I. Slabší částí knihy jsou úseky pojednávající o dobových pohledech na Rusko, ať již pozitivních či negativních. Předpetrovské vnímání Ruska nelze redukovat na spisy Herbersteina a Olearia; když už autorka téma otevřela, měla se mu věnovat důkladněji. Nicméně touto výhradou nechceme znehodnotit celkový přínos monografie. Korzunová shrnula všechny podstatné aspekty Huysseovy práce v Rusku a její kniha znamená užitečný příspěvek nejen k historiografii petrovského Ruska, ale také k historiografii diplomacie raného novověku.

Zbyněk Vydra

19. a 20. století

Josef OPATRŇY (ed.)

Proyectos políticos y culturales en las realidades caribeñas de los siglos XIX y XX
(= Ibero-Americana Pragensia – Supplementum)

Praga, Universidad Carolina de Praga – Editorial Karolinum 2016, 342 s., ISBN 978-80-246-3267-4.

Centrum iberoamerických studií Filozofické fakulty UK pořádá již po dvacet let mezinárodní (transatlantická) mezioborová symposia k problematice kubánských dějin, zasazených do širokého latinskoamerického a v řadě ohledů samozřejmě také španělsko-imperiálního kontextu. Na této bázi (z konference v roce 2015) vznikl také sborník devětatdacetí příspěvků o politických a kulturních projektech, realizovaných i z nejrůznějších důvodů neuskutečněných v epoše od konce 18. do konce 20. století.